

hely- és kultúrtörténeti anyag közzététele révén nem csupán a város helynévkincsét, de kultúrtörténeti értékeit is megismerhetjük. Ha nem volna már alcíme a kötetnek, azt javasolnám, legyen a következő: Minden, amit Nagykőrös helyneveivel kapcsolatban tudni lehet és érdemes. Az élvezetes és könnyed stílus ellenére alapvetően tudományos igényességgel megírt munkát tartunk a kezünkben. Ennek bizonyosságai a részletes és bőséges irodalom- és forrásjegyzék, valamint a függelékként közölt összefoglaló táblázatok, amelyekből a böngészésre hajlamos olvasók sok érdekes tanulságot levonhatnak Nagykőrös utcaneveinek történetével kapcsolatban. Így a könyvet haszonnal forgathatják nemcsak a helynévkutatók, hanem a névtant oktató magyartanárok is.

T. SOMOGYI MAGDA
Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar

VÁRNAI JUDIT SZILVIA, *A fehér barátok földjén*

Terra Ignis Kft., Budapest, 2014. 244 lap

Az alábbiakban ismertetendő kötet Diósgyőrnek és környékének a helyneveit adja közre, a helytörténetre, a szóbeli hagyományokra és a hely földrajzára is kiterjedő figyelemmel. A címadást a fehér barátok, azaz a pálos szerzetesek környéken való jelenléte indokolja: két kolostor és számos birtok volt a tulajdonukban, emléküket több helynév is őrzi.

Az előszót követően a kötetben külön fejezet foglalkozik a környék múltjával, a diósgyőri mondákkal és hagyományokkal, a környéknek a szépirodalomban való megjelenésével, a korabeli leírásokban való előfordulásokkal. Szerepel benne továbbá egy középkori témájú túraútvonal, valamint a szerző közli a kötet alapjául szolgáló adattárat is. A kötet legvégén a forrásokat és a felhasznált irodalmat követően találunk egy színes térkép-mellékletet tartalmazó részt is, különböző korokból származó térképekkel.

A környék múltjával foglalkozó fejezet a helyneveken keresztül mutatja be Diósgyőr történetét (9–31). Diósgyőr vidékének helyneveire nagy hatással van a Bükk hegység mészkő alkotta része, hiszen a karsztjelenségekben bővelkedő területen sok a *barlang*, *lyuk*, *kőlyuk*, *kőfülke*, *pest*, *zsomboly*, *töbör ~ teber*, *víznyelő*, *visszafolyó*, *forrás*, *kút*; pl. *Kecske-lyuk*, *Büdös-pest*. Feltehetőleg szláv eredetűek a *Szinva* és a *Tapolca* nevek, melyek a honfoglalás előttről származnak; későbbi átvételnek tekinthető például a *Csanyik*, a *Garadna* vagy a *Galya*. Diósgyőr nevét Anonymus említette először: a honfoglalásról szóló beszámolóban szerepelteti *Győr* várát. A szerző végigköveti a vár sorsát, megemlíti a tatárjárás emlékével összefüggő helyneveket (*Tatár-árok*, *Tatárdomb*), illetve szót ejt a várban tartózkodó uralkodókról is. A pálosok szerzetesrendje a tatárjárás után jött létre Magyarországon, kolostoraik száma idővel 100 fölé emelkedett. A fehér barátokhoz köthető a *Csenik* nevű lakott hely, mely ugyan nem lehetett hosszú életű, de 1315-ből származó leírása őrizte meg számunkra az első helyneveket a Diósgyőr körüli erdőkből. Diósgyőr 1439-től mezőváros volt, melyben a legfőbb gazdasági tevékenység a szőlőtermesztés volt; ennek nyomait őrzik a szőlőhegynevek (*Lyukó*, *Bakos*). Ezek mellett a

növénytakaróról is számos helynév árulkodik (*Kőrös, Rakottás, Bikkes*). Diósgyőr nevének mai alakja a környék gyümölcsfáival függhet össze, első említése 1304-es. A 18-19. században a település az iparosodás útjára lépett; a papírgyár és vasgyár szintén több helynevet ihletett (*Annabánya, Kolónia*). A szerző a környező települések közül Felsőgyőr, Pereces, Újdiósgyőr, Hámor és Lillafüred történetére is kitér.

A diósgyőri mondákkal foglalkozó fejezetben szereplő történeteket a szerző nem feltétlenül a keletkezés, hanem a történelmi események sorrendjében ismerteti (32–56). A fejezet elején a mondák magyarázatát adja meg a szerző, és felhívja a figyelmet azokra a történetekre, amelyeknek több változatuk is él. Kiemeli a hiteles részeket, de megemlíti a kétségbe vonható elemeket is. Ezt követően 15 mondát közöl, több esetben ugyanannak a mondának a különböző változatait. A legtöbb mondát FELFÖLDI SÁNDOR diósgyőri tanár és cserkészcsapata gyűjtötte össze és jelentette meg két kötetben az 1930-as években, de szerepel a kötetben egy-egy történet egyéb művekből, így az Érdy-kódexből is. A történetek betűhű közlésben szerepelnek.

Diósgyőr és környéke a szépirodalomban is megjelenik ismert szerzők műveiben (57–69). A szerző a fejezet elején életrajzi adalékokkal szolgál az egyes szépirodalmi részeket keletkezésével kapcsolatban, majd idézi is azokat. 12 részletet olvashatunk ismert magyar írók és költők tollából, valamint egy hámori népdal is szerepel ebben a részben.

Diósgyőrnek és környékének a leírása 27 forrásban szerepel az 1500-as évek és a második világháború között (70–91). Ezek között találunk 1563-ból származó összeírást, a vár állapotáról szóló jelentést, földrajzi ismertetést, katonai leírást Borsod vármegyéről, de a felsorolásban szerepel a Pallas Nagy Lexikona is. A korábbi fejezetekhez hasonlóan a szerző szót ejt a forrásokról és a szövegek keletkezésének körülményeiről, majd közli a korabeli leírásokat is.

A kötetben leírt középkori témájú túra alapjául a már említett Csenik (Csanyik) település határának középkori határjárása szolgál (91–98). A szerző javaslata, hogy járjuk be a leírásban található útvonalat a fehér barátok nyomában. A túrához segítségül magyarázatokkal is szolgál egy-egy helynévhez kapcsolódóan.

A kötet utolsó fejezetében találjuk azt a 840 névből álló helynévi adattárat, mely a munka alapjául szolgált (99–205). A szerző először tisztázza, milyen értelemben használja a *Diósgyőr és környéke* terminust: azok a helynevek kerültek be az adattárba, melyek a mai Diósgyőr településrész területén, valamint a Diósgyőrből közúton megközelíthető, egykor Diósgyőrhöz, ma Miskolchoz tartozó lakott, ipari vagy üdülőterületeken és az ezek közötti nem lakott területeken található. A 18. századig egyébként nem sok helynevet ismerünk a környékről, mivel kevés forrás, térkép áll a rendelkezésünkre. A szerző kitér a helynevek összegyűjtésének és felfejtésének nehézségeire, a helynevek változataira. A gyűjteményben szerepelnek utcanévek is, de csak a 19. századig bezárólag, mert ezt követően a hivatalos utcanévadás jellemző. Az adattárban szereplő szócikkekben a címszót követően a név szinonimái vannak feltüntetve. Ha egy címszó több helyre is vonatkozik, sorszám különíti el őket. Ha egy helynévnek több, nyelvtani szerkezetében eltérő változata van, vagy csak a fajtáját jelölő rész tér el, az nem szerepel külön. Ezeket követik az elhelyezkedésre vonatkozó információk, majd a név feltételezett vagy bizonyított etimológiája, illetve néhány esetben a kapcsolódó mondára, szépirodalmi szövegre vagy leírásra is történik utalás. Ezek után állnak a névelőfordulások időrendi sorrendben, zárójelben az ismert évszámokkal kiegészítve, a forrás megjelölésével. Beszélt nyelvi hivatkozásoknál a „köznyelv” jelzést láthatjuk.

A fehér barátok földjéről íródott kötet sokszínű, sokrétű bemutatással szolgál választott területéről, helynévi adattárhoz kapcsolva olyan történelmi, nyelvtörténeti és szépirodalmi adalékokat, melyeket olvasva a környéket annak teljességében ismerheti meg az olvasó.

BALOGH ERNA
Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar

A Névtani Értesítő szerkesztőségébe 2015-ben beérkezett magyar névtani kiadványok

- BÁBA BARBARA szerk., *Hajdú-Bihar megye helynevei I. A Hajdúböszörményi és a Hajdúhadházi járás helynevei*. A Magyar Névtár Kiadványai 35. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2015. 433 lap + 36 térkép.
- BAUKO JÁNOS, *Bevezetés a szocioonomasztikába*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitra, 2015. 170 lap.
- FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Magyar névkutatás a 21. század elején*. Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest, 2015. 280 lap.
- KALCSÓ GYULA szerk., *Acta Academiae Paedagogicae Agriensis. Sectio Linguistica Hungarica. Nova Series Tom. XLII*. Eszterházy Károly Főiskola, Eger, 2015. 244 lap.
- KOVÁCS ÉVA, *A Tihanyi összeírás mint helynévtörténeti forrás*. A Magyar Névtár Kiadványai 34. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2015. 238 lap + melléklet.
- SLÍZ, MARIANN, *Personal Names in Medieval Hungary*. Beiträge zur Lexikographie und Namenforschung 9. Baar-Verlag, Hamburg, 2015. 220 lap.
- SZŐKE MELINDA, *A garamszentbenedeki apátság alapítólevelének nyelvtörténeti vizsgálata*. A Magyar Névtár Kiadványai 33. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2015. 244 lap + melléklet.